

Riksadvokat Jørn Sigurd Maurud

08. februar 2023

Klage på påtalemyndighetens motarbeidelse av rettighets sikring i ruspolitikken

Alliansen for rettighetsorientert ruspolitikk (AROD) påklager påtalemyndighetens behandling av rettssikkerhetsgarantier ved sivil ulydighet. AROD hadde opprinnelig tre dager i retten til å vise en sammenheng mellom offentlig panikk, menneskerettsbrudd, og tidligere tiders vilkårlige forfølgelse, men politiadvokat Vilde Humlegård [motsatte](#) seg forsvarets bevisoppgave. Politiadvokaten mente at det lå utenfor rettens oppgaver å vurdere om norsk narkotikapolitikk var riktig eller fornuftig på et mer overordnet nivå, og Statsadvokat Sturla Henriksbø sørget for at påtalemyndigheten motarbeidet prøvesretten helt frem til Høyesteretts ankeutvalg, som den 20. desember 2022 aksepterte aktoratets begjæring og tilsidesatte rettssikkerhetsgarantier for å beskytte straffelovens § 231 fra en menneskerettsanalyse.

Politimesteren og politidirektøren vil [ikke](#) ta ansvar for påtalemyndighetens motstand mot avklaring av menneskerettigheter. Fordi klagen berører straffeprosessuelle spørsmål, tilfaller det Riksadvokaten som påtalemyndighetens øverste representant å sikre rettsstaten, og det fremstår klart at Riksadvokaten må ta grep.

Riksadvokatens ansvar

Ikke bare har Rusreformutvalget vist at offentlig panikk har formet ruspolitikken, men Riksadvokatens rapport om maktmiddelbruk i mindre alvorlige narkotikasaker avdekker systemiske rettighetsbrudd, og Rolleforståelsesutvalget etterlyser lederansvar. Sistnevntes [omtale](#) av et spenn mellom styringsjuss og rettighetsjuss, forklarer ikke bare hvorfor 13 justisministere ikke har grepet inn overfor NNPF, men også hvorfor myndighetene siden 2009 har sviktet sitt ansvar for menneskerettigheter. I 14 år har rusbrukere gjort gjeldende behovet for menneskerettsanalyse, men fortsatt består en blindsoner takket være systemets vektlegging av styringsjuss på bekostning av rettighetsjuss.

Riksadvokaten er godt kjent med rusbrukernes kamp for avklaring av rettigheter i ruspolitikken. Gjennom rundt 30 henvendelser har AROD bedt påtalemyndighetens leder ta

ansvar for bruk av straff på et område som siden NOU 2002:04 har vært uten faglig bunn, og Riksadvokaten må enten stille seg bak prinsipper som veier tungt om en liberal rettsstat skal bestå, eller bære ansvar for den aksept for overgrep som finner sted.

AROD gjør i denne forbindelse oppmerksom på at prøvelsesretten går [tilbake](#) til 1822, og at Norge har verdens nest lengste grunnlovstradisjon. Bare USA har en prøvelsesrett med lengre tradisjon, og AROD har [bedt](#) Kontroll- og konstitusjonskomiteen [gjøre](#) undersøkelser for riksrett ettersom Høyesteretts beslutning har gjort grov skade på vår grunnlovsarv.

Opprøret mot Grunnlovens § 89 begynte allikevel ikke med Høyesteretts ankeutvalg, men med påtalemyndigheten som gjorde gjeldende at «det ligger utenfor rettens oppgaver å vurdere om norsk narkotikapolitikk er riktig eller fornuftig på et mer overordnet nivå». «Et mer overordnet» innebærer et grunnlovsmessig, for etikk og moral forbundet med straff berører Grunnloven og menneskerettighetene. Allikevel, påtalemyndigheten ville ikke forholde seg til denne dimensjonen av strafferetten, og tingretten, lagmannsretten, og Høyesterett fulgte opp med å nekte de forfulgte på rusfeltet et effektivt rettsmiddel, hvilket norske myndigheter har vært ansvarlig for siden 2009.

Det er ikke bare avgjørende for sikring av rettsstaten at Kontroll- og konstitusjonskomiteen behandler saken med det alvor som et av historiens viktigste konstitusjonelle spørsmål betinger; Riksadvokaten på sin side har et ansvar for å ta tak påtalemyndighetens brudd med vår rettstradisjon, for som Rolleforståelsesutvalget påpeker er det ikke mangel på retningslinjer, men ukultur som er problemet. I Politidirektoratets [etiske retningslinjer for politiet](#), fremheves nettopp at rollen som «samfunnets sivile maktapparat» gjør det «spesielt viktig for medarbeidere i politiet å ha et bevisst forhold til etikk, og hva som er god moral og hvordan man bør handle». De [etiske retningslinjene til påtalemyndigheten](#) er også klare på at enhver statsadvokat skal fremme en rettspleie i samsvar med verdier og prinsipper som en rettsstat bygger på, «herunder rettssikkerhet, likhet for loven og individets grunnleggende frihet og autonomi», men aktoratet gikk imot lovgivers intensjon ved innføringen av Grunnlovens § 89, da politiadvokat Vilde Humlegård og statsadvokat Sturla Henriksbø overfor domstolene flere ganger i 2022 hevdet at «det ligger utenfor rettens oppgaver å vurdere om norsk narkotikapolitikk er riktig eller fornuftig på et overordnet nivå» .

Humlegård og Henriksbø har i dette sviktet lovgivers vilje ved kodifisering av prøvelsesretten i 2015, samt de forfulgte på rusfeltet, og vilkårlig forfølgelse fortsetter fordi de som politiadvokat og statsadvokat gikk imot egne etiske retningslinjer og 200 års rettsutvikling. Det skal nevnes at Henriksbø også er politiker i KrF, hvilket ytterligere problematiserer hans underminering av Grunnlovens § 89, og AROD ber Riksadvokaten ta ansvar for den skade som har skjedd ved at Henriksbø benyttet sin rolle som statsadvokat til å beskytte partiets ruspolitikk fra konstitusjonell kritikk. Var dette et tilfelle av dårlig skjønn og rolleforståelse, eller hadde statsadvokaten sitt på det tørre?

Videre, har politiadvokaten og statsadvokaten i ARODs sivile ulydighet vært solidarisk med lovgivers intensjon ved kodifisering av prøvelsesretten i Grunnlovens § 89, samt de forfulgte på rusfeltet, eller er vilkårlig forfølgelse mulig et problem fordi påtalemyndigheten gikk imot egne etiske retningslinjer og 200 års rettsutvikling? I så fall, hva vil Riksadvokaten foreta seg for å rette opp eventuell skade?

Sett i lys av Rolleforståelsesutvalgets rapport, må Riksadvokaten svare formelt på dette spørsmålet. Dette er den fjerde rapporten over 20 år som avslører en blindsoner av større menneskerettsutfordringer og AROD gjør oppmerksom på at den ukultur som utvalget påpeker er del av et større problem som ikke kan lokaliseres til NNPF, men til det narkotikafrie idealet. Det er dette idealet som har ført til den motstanden mot debatt som Ragnar Hauge, et medlem av Straffelovkommisjonen, i 2008 [omtalte](#) som et «demokratisk problem», og det er dette idealet som har fremmet en ukultur som stadig underminerer statens menneskerettslige vern.

Rolleforståelsesutvalget påpeker at det er «et demokratisk problem, og et rettssikkerhetsproblem, når politipraksis og politipolitikk utvikles av ildsjeler i en privat forening, framfor å forankres og styres av ansvarlig politiledelse sentralt og lokalt», og AROD ber Riksadvokaten få slutt på slik ukultur som Humlegård og Henriksbø representerer.

Brytningstid

Rolleforståelsesutvalget legger til grunn at en brytningstid er utgangspunktet for at NNPF til slutt ble rammet for sitt bidrag til ruspolitikken. Som Riksadvokaten innser i sitt innspill til rusreform, er det ikke lenger mulig å bygge et faggrunnlag på et narkotikafritt ideal, og resten av politi- og påtalemyndigheten må følge i Riksadvokatens spor og vektlegge mer formålstjenlige hensyn. Justisdepartementet og Høyesterett har ikke signalisert vilje til oppgjør med en straffelov fra et utdatert paradigme, men Rolleforståelsesutvalget etterlyser lederansvar og Kontroll og konstitusjonskomiteen er posisjonert til å sikre etterlevelse.

Riksadvokaten bør derfor, sammen med Kontroll- og konstitusjonskomiteen, ta ansvar for manglende sikring av rettsstaten. Ikke bare må Humlegård og Henriksbø holdes ansvarlige, men Justisministeren må [svare](#) for hvordan Justisdepartementet i 20 år har sviktet sitt fagansvar, og AROD har 100 spørsmål som avgjør straffens forsvar. I forberedende undersøkelser til riksrett, er det avgjørende om statsråden kan eller vil svare på spørsmålene som den rettighetsorienterte debatten reiser, og også Riksadvokaten har fått [spørsmål](#) som må besvares. I den grad gode svar er vanskelige å finne, forplikter Riksadvokaten å bidra med avklaring, for som Rolleforståelsesutvalget skriver i rapportens del 4.2.2:

I tillegg til det internrettslige legalitetsprinsippet, danner menneskerettighetene viktige rammer for politiets virksomhet. Både Den europeiske menneskerettskonvensjon (EMK) og Grunnloven gir borgerne prosessuelle rettigheter som skal sikre at eksempelvis arrestasjon og ransakelse ikke skjer uten tilstrekkelig grunn, og at slike inngrep er

forholdsmessige og kan overprøves. Også det menneskerettslige vernet av privatlivets fred kan ha betydning. Vernet av privatlivets fred kan ha særlig betydning ved forebyggende tiltak som fremtrer som inngripende for den som utsettes for dette. Dersom et tiltak anses som et inngrep i privatlivets fred, må det både ha hjemmel i lov og være forholdsmessig i det enkelte tilfelle.

Det fremgår av ARODs sak for domstolene at retten og påtalemyndigheten har [sviktet](#) sitt ansvar for å klarlegge forholdet til menneskerettigheter. Ingen prøving ble tillatt, fordi påtalemyndigheten beskyttet styringsjussen fra kritikk, men mens Norge vrir tilbud og etterspørsel til en offer- og overgriperkontekst for å forsvare lovens strengeste straff, vil Tyskland og andre nasjoner regulere markedet for bedre å sikre menneskerettslige forpliktelser.

Det er påfallende at Norge og Sverige, de to landene i Europa som lengst har tviholdt på det narkotikafrie idealet, også i flere tiår har vært suverene på overdosestatistikkene. Det er også påfallende hvordan ukultur videreføres fordi lederansvar uteblir, og Riksadvokaten selv har [uttrykt](#) usikkerhet i hvilken grad de strengere strafferammene for narkotikalovbrudd kan forsvares.

Riksadvokatens usikkerhet må sees i lys av internasjonal utvikling på området, samt at Straffelovkommisjonen i 2002 påpekte det uforholdsmessige ved å straffe så strengt som påtalemyndigheten og domstolene gjør. En maks straff for 6 år for cannabisforbrytelser ble anbefalt, men påtalemyndigheten prosederer jevnlig på tre ganger så lange dommer. Likeså, påtalemyndigheten straffer folk for kjøring av bil opp til fem dager etter inntak av cannabis, mens politifolk i Canada kan kjøre på jobb noen timer etter slik bruk, og om Riksadvokaten mener alvor med sin interesse for en straffesakspleie i tråd med humanistiske hensyn, må Riksadvokaten lede ved å være et eksempel til etterfølgelse.

Dette innebærer ikke bare at Humlegård og Henriksbø må irettesettes, men at den skade som deres motstand mot menneskerettsavklaring har påført nasjonen blir oppveid. En sannhet- og forsoningskommisjon vil være det naturlige resultat, men før dette bør Kontroll- og Konstitusjonskomiteen fremme riksrett. Om ikke Høyesterett kan forklare hvorfor domstolene prioriterer de økonomiske rettighetene til rederne og eiendomsbransjen over de forfulgte på rusfeltet sin rett til frihet og selvbestemmelse, må Høyesterett ta følgene av å motsette seg lovgivers intensjon, og om heller ikke Justisministeren kan vise at fagansvaret for loven er ivaretatt, må Stortinget må sørge for at så skjer.

Riksadvokaten har en viktig oppgave i dette, og internasjonalt vil Høyesteretts tilsidesettelse av vår rettstradisjon føre til rettsutvikling for resten av Europa. Hvis Tyskland skal få gjennom regulering av cannabis i EUs lovsystem, må tyskerne vise at cannabisbruk er en rettighet som inkluderer trygg tilgang, og AROD fremmer nettopp dette spørsmålet for Menneskerettsdomstolen. Tiden vil vise om EMD vil motarbeide eller garantere Tyskland og andre stater

sitt grunnlag for regulering av cannabismarkedet, men [spørsmålet](#) om rettigheter må prøves, og Riksadvokaten må ta ansvar.

Det er langt fra sikkert at menneskerettigheter kan defineres innenfor rammene av et forbud, og på vegne av det sivile samfunn ser AROD frem til svar.

Med hilsen

A handwritten signature in black ink that reads 'Roar Mikalsen'. The signature is written in a cursive, flowing style.

Roar Mikalsen

Leder, Alliansen for rettighetsorientert ruspolitikk